

DRIEPAS

Verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo

Jaargang 32

nr.1

februari 2015

In dit nummer:

**Geschiedenis
van de Burger-
lijke stand.**

**Foutje in de
Burgerlijke
stand van
Duiven**

**Duivense
excessen**

**Verenigings-
nieuws**

**Nieuws van
het Liemers
Museum**

www.hkdgl.nl

Inhoudsopgave

In dit nummer:

Inhoudsopgave 2

Voorwoord 3

Colofon 3

Geschiedenis van de Burgerlijke Stand 4

Wie waren de soldaten van Fort Pannerden. 11

De Duivense excessen 12

Foutje in de Burgerlijke stand van de gemeente Duiven 14

Zoekplaatje 15

Verenigingsnieuws 16

Nieuws van het Liemers Museum 18

Jaarprogramma 19

Wij stellen aan u voor: 20

Bij de voorpagina

Op de voorpagina een uitsnede uit een ansichtkaart/foto van de Woerdstraat uit 1929 met het woonhuis van de voormalige gemeentesecretaris J. Otten. Later heeft bakker Jansen zich in het pand gevestigd. Ernaast woonde meester Gerritsen van de Remigiusschool.

Op de achterkant een recentere foto van het woonhuis van de voormalige gemeentesecretaris J. Otten. De foto is afkomstig uit de schenking van Rob Vermeulen aan het Liemers Museum waarover u in deze Driepas een artikel kunt lezen.

Geachte leden, abonnees,

Met carnaval achter de rug kijken we reeds uit naar het voorjaar en liggen de paaseitjes als voorbode voor een volgende traditie al weer in de winkels.

Ook traditioneel in het voorjaar zijn het eerste nummer van de nieuwe jaargang van Driepas en de jaarvergadering van de Historische Kring. In deze uitgave vindt u daarom een beknopt verslag van het afgelopen verenigingsjaar.

Verder hebben we ondanks problemen met het aanleveren van kopij toch een Driepas samen kunnen stellen. Er liggen nog een paar stukken op de plank maar deze waren nog niet klaar voor plaatsing in dit nummer.

Een artikel dat we al enige tijd wilden publiceren is geschreven door Leon Evers naar aanleiding van een voor ons gehouden lezing over het ontstaan van de burgerlijke stand zo'n 200 jaar geleden. Bijzonder zijn in Duiven de eerste jaren van de akten die in eerste instantie handgeschreven waren in de Franse taal. Daarna zijn de akten in het Duits en vanaf de tweede helft van 1816 in het Nederlands, waarna al snel voorgedrukte akten kwamen die slechts gedeeltelijk met de hand ingevuld werden.

Ook hebben we nog een kort artikel van de heer Th. Goossen over een brand in Groessen.

Natuurlijk ontbreken het verenigingsnieuws en ons jaarprogramma ook deze keer weer niet.

Ook op onze site www.hkdgl.nl vind u de nodige informatie.

Wij wensen u veel leesplezier.

G. van Hunen
Voorzitter

Driepas is een uitgave van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo en verschijnt drie a vier maal per jaar.

Losse nummers € 3,00.

Driepas is een begrip uit de bouwkunst: drie elkaar snijdende cirkels die samen een driehoek vormen, veelvuldig toegepast in gotische kerkvensters. In profane zin gebruikt als symbool voor de samenwerking van de kerkdorpen Duiven, Groessen en 't Loo.

Redactieadres:

*redactie@hkdgl.nl of
Rijksweg 53
6921 AC Duiven*

Redactie:

*C.M.J.M. van den Brink
F. Boekhorst
G. van Hunen*

Bestuur:

bestuur@hkdgl.nl

Voorzitter:

G.H. van Hunen (0316-52 73 66)

Secretaris:

*secretariaat@hkdgl.nl
P. Bus*

Penningmeester:

*Vacant
IBAN: NL54RABO0315407484
BIC: RABONL2U*

Public Relations:

G.H. van Hunen

Lid:

Vacant

Secretariaat:

*secretariaat@hkdgl.nl of
Rijksweg 53
6921 AC Duiven*

Internet:

*www.hkdgl.nl
twitter
@hkdgl*

Oplage: 300 stuks

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost €14,00 per jaar; het partner- of gezinslidmaatschap € 5,20 extra per jaar. Een abonnement op alleen de Driepas kost € 7,50 per jaar. Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven, Zevenaar en Westervoort betalen € 3,50 als bijdrage in de verzend- en portokosten. Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk voor 1 december van het lopende jaar. Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming vooraf en zonder bronvermelding.

Geschiedenis van de Burgerlijke Stand

Dit artikel is gebaseerd op een lezing door Léon Evers gehouden op 20 januari 2011 te Duiven.

“En het geschiedde in die dagen, dat er een bevel uitging vanwege keizer Augustus, dat het gehele rijk moest worden ingeschreven.” Deze inschrijving had voor het eerst plaats, toen Quirinius, landvoogd van Syrië was. Waarschijnlijk de bekendste registratie van personen komt uit de Bijbel.

Voor het eerst tijdens het bewind van keizer Augustus werd een volkstelling gehouden. Om te zorgen voor een regelmatige inschrijving van belastingbetalers werd om de 14 jaar een formele volkstelling gehouden.

De machthebbers wilden weten hoeveel geld ze uit hun onderdanen konden persen.

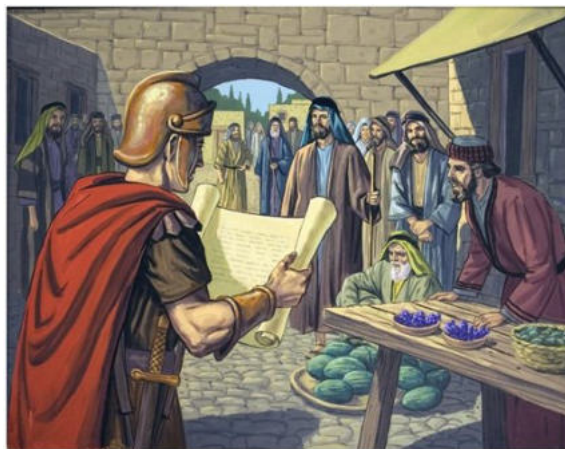
Het is niet anders, overheden willen weten hoeveel mensen er op hun grondgebied wonen, om belasting te innen, om te voeden, om in het leger op te nemen. Om deze en talloze andere redenen werd en wordt een registratie van personen bijgehouden. Al tienduizenden jaren geleden ontstond bij de mensheid de behoefte tot vastlegging. Er werden geregistreerd: de hoeveelheid graan en fruit, de aantallen en soorten vee, maar ook aantallen mensen. Logisch om een bepaald aantal mensen van voedsel te kunnen voorzien. Weer later werd het noodzakelijk om de strijdbare mannen te registeren, het voeren van oorlog was inmiddels een gewoonte geworden. Maar nog steeds ging het om aantallen en niet om het individu.

Met het voortschrijden van de beschaving werd het noodzakelijk de standen en de geslachten te onderscheiden, waardoor het mogelijk werd de rechten die men door zijn geboorte had verkregen te waarborgen. In Athene werden rond 540 voor onze jaartelling voorschriften gemaakt waarbij kinderen die in Athene werden geboren moesten worden ingeschreven in registers. Deze registers werden bijgehouden door daartoe speciaal aangestelde ambtenaren.

Tijdens de oude Romeinse Republiek (van 510 tot 27 voor onze jaartelling) kende men zogenaamde volksakten, bestemd voor de inschrijving van geboorten, huwelijken, echtscheidingen en begravingen. Deze registers worden in het begin van de Romeinse Keizertijd nauwelijks meer gebruikt.

Pas onder Keizer Marcus Aurelius, 161-180 n.C. kwam er weer enige verbetering in de registratie. Binnen het hele Romeinse Rijk moest weer geboorteaangifte worden gedaan binnen 30 dagen na de geboorte. Van de aangifte werd een akte opgemaakt in registers, die werden bewaard in de tempel van Saturnus.

Dan is het een tijd stil rond de registratie van personen. Hier komt aan het eind van de Middeleeuwen verandering in. Her en der worden in de steden zogenaamde poorterboeken bijgehouden, bekend zijn bijvoorbeeld de poorterboeken van Gent in de laatste helft van de 15e eeuw en in Delft van 1536.

En het geschiedde in die dagen .....

In 1481 wordt in Leiden een telling gehouden van alle poorters in de leeftijdsklasse van 20 tot 60 jaar. De inschrijving in het poorterboek diende voornamelijk een economisch doel. Je diende te betalen als je van buiten de stad kwam. Ook als je binnen een bepaalde periode weer vertrok uit de stad, moest je meebetalen aan de schulden van de stad. Het Concilie van Trente verplichtte op 11 november 1563 de parochiepriesters om doop- en huwelijksregisters aan te maken. Ook de protestantse kerken zijn hiertoe overgegaan. Later werden ook overlijdens-/begrafenisregisters gemaakt, hoewel daarvoor geen bindende voorschriften bestonden. Het oudste begrafenisregister van de Sint-Michielsparochie in Leuven, toen de hoofdstad van het oude Hertogdom Brabant, start in 1540.

Het oudste doopboek van Nederland begint in 1564 (Amsterdam), het oudste trouwregister zelfs al in 1542 (Deventer). Kleinere gemeentes voegen de verschillende soorten registers soms in één fysiek boek samen.

Bij de invoering van de burgerlijke stand in het begin van de 19de eeuw moesten de kerken hun registers bij de overheid inleveren. Deze registers dienden als basis voor de nieuwe burgerlijke stand registers. Dit betekende echter niet het einde van de kerkelijke administratie. Ook na de invoering van de Burgerlijke Stand bleven de kerken hun dopen en

Concilie van Trente.

dergelijke voor eigen gebruik registreren.

Doopregister / doopboek

In de doopboeken staat meestal de voornaam van de dopeling, de doopdatum en de naam van de vader en de moeder. Vaak worden ook de namen van de peter en meter vermeld (in niet-Roomskatholieke registers aangeduid als getuigen). Als het kind een vondeling was of als de ouders niet gehuwd waren is dit vaak vermeld in de akte.

De informatie in een doopboek kan echter sterk verschillen, zowel per plaats als per tijd. In het algemeen geven latere registers meer informatie, zoals de geboortedatum. Het noemen van de getuigen was bij protestantse kerken in Nederland gebruikelijker in het westen dan in het oosten en noorden.

Huwelijksregister / trouwboek

In een huwelijksregister / trouwboek staat meestal de datum van het huwelijk en de voor- en familienaam van de huwelijkspartners. Ook wordt meestal aangegeven of de huwelijkspartners al dan niet eerder gehuwd waren geweest. Vaak is ook de plaats van waar zij afkomstig zijn vermeld. Ondertrouwen werden ingeschreven in het huwelijksregister. Vanaf de 18e eeuw werden soms ook de namen van de huwelijksgetuigen en van de ouders van de bruid en bruidegom vermeld.

Begrafenisregister / begraafboek

In een begraafboek staat de naam van de overledene en datum van de begrafenis. Bij de kinderen kan de naam van de ouders staan. Bij volwassenen is vaak de naam van de partner vermeld, vooral als de overledene een vrouw is.

Franse revolutie

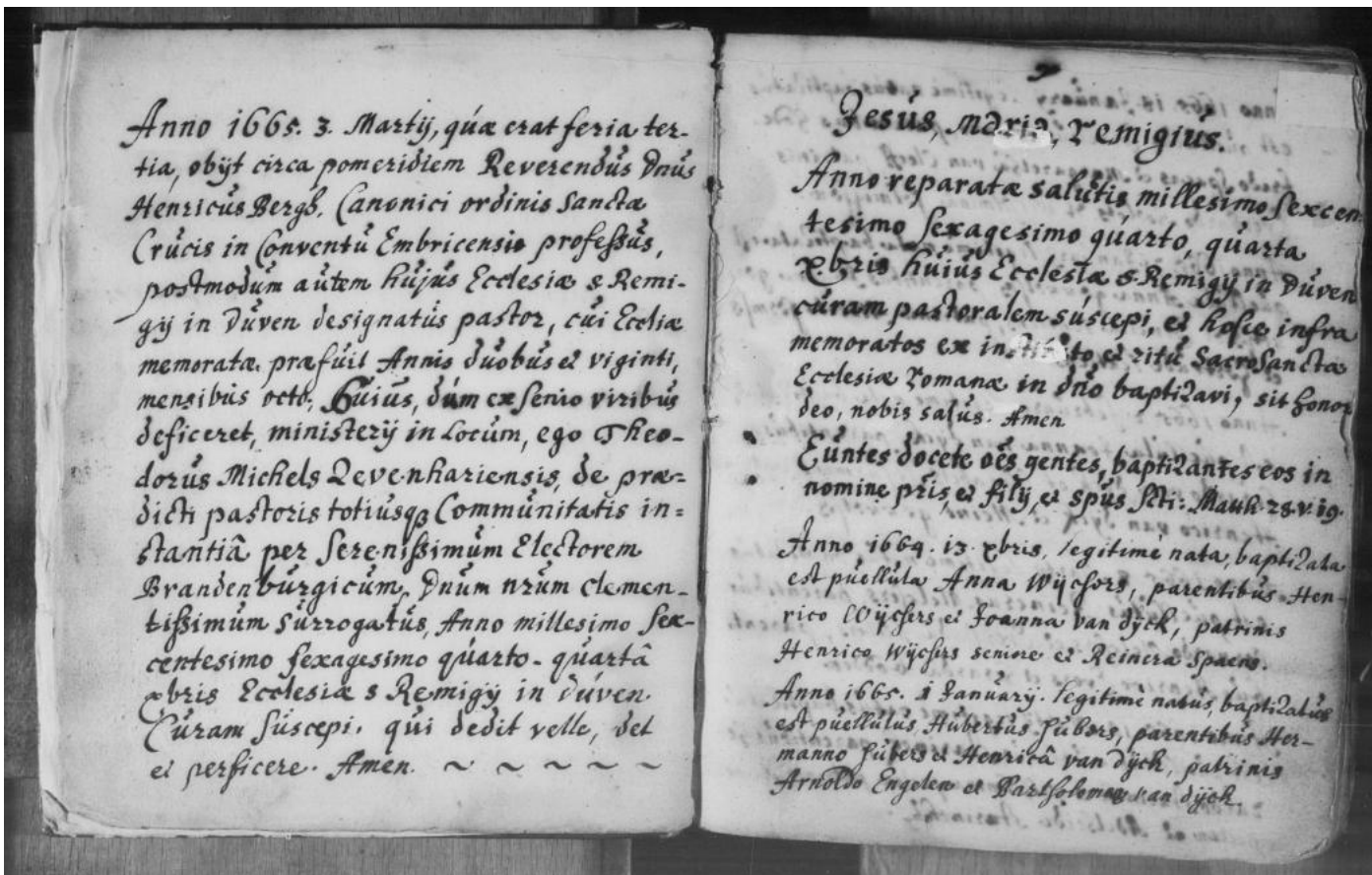
In het rooms-katholieke Frankrijk was de registratie van doop, huwelijk en begraven in handen van de plaatselijke geestelijkheid. Precieze voorschriften waren er niet of nauwelijks. Dit werkte niet alleen onnauwkeurigheid en slordigheid in de hand. De begraafboeken vermeldden bovendien alleen diegenen die de heersende godsdienst aanhingen, want alleen zij mochten in "gewijde" grond worden begraven. Onvolledigheid, onjuistheid en onzekerheid waren dus troef. Ten gevolge hiervan en door de scheiding van kerk en staat, tijdens de Franse revolutie was, ontstond de noodzaak de registratie van geboorte (doop), huwelijk en overlijden (begraven) aan de staat over te dragen.

Zo werd dan ook bij wet van 20 september 1792 in Frankrijk de Burgerlijke Stand ingevoerd.

De Zuidelijke Nederlanden in de Franse tijd

In 1794 werden de Oostenrijkse Nederlanden (grotendeels het hedendaags België en Luxemburg) tijdens de Eerste Coalitieoorlog door revolutionair

Eerste twee bladzijden uit het doopboek van Duiven.

MOIS DES NAISSANCES	NOMS PROPRES DES NOUVEAUX NÉS	ACTES DES NAISSANCES
		<p>Lean cing de la Schublige Française à huit heures de relevé par devant moi Sieur Jean administrateur municipal de la commune de Soverain. Me le quatre Praticien de la commune pour dresser les actes des naissances et décès des citoyens est comparue en la maison commune Jean Balthazard commissaire de Polies demeurant et bourgeois au dit Soverain âgé de cinquante deux ans et d'un autre catholique, et d'un fils de son âge de vingt sept ans en robe de chambre le nom de Jean dans le département de la Gèle canton de Soverain commune de Soverain dans la parochie des enfants de la paroisse de la seconde de la même habitation, lequel a déclaré à moi Sieur Jean en ayant été instruit qu'un enfant était né devant la porte de l'abbaye de Wierbeek et était brun et noir, et qu'il avait souffert le procès verbal dont la teneur suit.</p> <p>Lean cing de la Schublige Française deux Ventemiers à huit heures du matin étant venu à ma commissaire, qu'il y avait un enfant né devant la porte de l'abbaye de Wierbeek, et que la grand-mère de devant moi vous, signé commissaire de Polies de la troisième section du Canton de Soverain, j'ai été informé par le citoyen Jean Balthazard commissaire de Polies de la commune de Soverain, et Sieur de Soverain, de l'état de l'enfant, lequel j'ai trouvé qu'il était un jeune garçon, âgé d'environ six mois enveloppé dans des morceaux de linge sans aucun signe extérieur et que j'ai fait transporter à Soverain pour être baptisé pendant l'office de justice.</p> <p>Jeit comme dessus pour moi et en et signé avec moi le présent acte signé Balthazard commissaire de Polies, Sieur de Soverain, et J. P. Jean, tel devant de. Appel et soe.</p> <p>Signé: Gens</p> <p>D'après la lecture de ce procès verbal que François et Jean et Anne Catherine, ont déclaré être conforme à la vérité de la représentation qui m'a été faite de l'enfant qui est né, j'ai donné à cet enfant le nom de Jean François Jan Wierbeek. (Le petit billet en joint, qui contient ces mots en flamand, permet Jean Wierbeek, et j'ai été instruit de la naissance de cet enfant, lequel j'ai trouvé qu'il était un jeune garçon, âgé d'environ six mois enveloppé dans des morceaux de linge sans aucun signe extérieur et que j'ai fait transporter à Soverain pour être baptisé pendant l'office de justice.)</p> <p>Jeit en la maison commune de Soverain le jour mois et an dessus dit.</p>
		<p>(Signé) Balthazard Commissaire de Polies Section 3me Soverain</p> <p>POUR COPIE CONFORME L'Officier de l'état civil</p>

Eerste geboorteakte van 2 vendemiaire jaar 5 (23/09/1796) uit Leuven.

Frankrijk veroverd en in 1795 geannexeerd. In rap tempo werden in de Zuidelijke Nederlanden de Franse wetgeving ingevoerd, zo ook de burgerlijke stand.

De burgerlijke stand is ingevoerd op 16 juli 1796 (eigenlijk 29 Prairial an IV). Toen werd de Franse wet van 20 september 1792 op de burgerlijke stand in de geannexeerde gebieden gepubliceerd en van kracht.

Het is bekend dat de inwoners van de Zuidelijke Nederlanden in het begin de nieuwe verplichtingen niet nauwgezet nakwamen, waardoor de registers niet goed werden bijgehouden. De ondergedoken priesters zetten vaak nog de parochieregisters voort, die normalerwijze moesten overhandigd worden aan de autoriteiten.

Na het concordaat van Napoleon met de Kerk werden de registers van de burgerlijke stand steeds beter gehouden.

In Leuven dateert de eerste geboorteakte van 2 vendemiaire jaar 5 (23/09/1796), de eerste overlijdensakte eveneens van 2 vedemiaire jaar 5 en de eerste huwelijksakte van 18 vedemiaire jaar 5 (9 oktober 1796).

Opvallend is dat in het oudste huwelijksregister een klein bundeltje is mee ingebonden met als titel "registres aux actes de mariage thermidor an troisième", de oudste akte van dit bundeltje: 27 thermidor jaar 3 (14/08/1795).

Deze akte zou je dus de oudste akte van de burgerlijke stand kunnen noemen, na de invoering van de Franse wetgeving.

Wiewaswie.nl

Als we in Wiewaswie.nl zoeken vinden we de oudste akten terug in 1796 en wel in die gebieden die vroeger tot de Zuidelijke Nederlanden behoorden. Voor het huidige Nederland zijn dat de huidige provincie Limburg en Zeeuws Vlaanderen. Wiewaswie.nl is een landelijke database met de onmisbare gegevens voor stamboomonderzoek. Met Wiewaswie.nl vindt u de informatie uit de officiële akten van de burgerlijke stand in Nederland en overzee. Het streven van het Nederlands archiefwezen is om binnen afzienbare tijd de gehele openbare burgerlijke stand in Wiewaswie.nl ingevoerd te hebben. Daarnaast wordt Wiewaswie.nl nog aangevuld met extra informatie uit oudere bronnen en uit succesmemories.

De Noordelijke Nederlanden in de Franse tijd.

In 1806 verloor Napoleon echter het vertrouwen in de Bataafse Republiek. Hij vond dat de patriotten te weinig en te langzaam de richtlijnen van Parijs volgden. Hij dwong raadspensionaris Schimmelpenninck tot aftreden, hernoemde het land tot Koninkrijk Holland en benoemde zijn broer Lodewijk Napoleon Bonaparte tot koning. Lodewijk verplaatste in 1808 de hoofdstad van het land van Den Haag naar Amsterdam, waar hij zich vestigde in het Paleis op de Dam, toen nog het stadhuis van Amsterdam.